

Г. В. ТАРАСОВА

аспірант
Класичний приватний ніверситет**ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ
ІЗ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО СПІВПРАЦІ З СУБ'ЄКТАМИ
КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

У статті розглянуто перспективи підготовки майбутніх спеціалістів із фізичної реабілітації до роботи з учасниками бойових дій. Запропоновано переглянути та переробити курси з безпеки життєдіяльності, психології, нозології, синології, спортивні курси, доповнивши їх матеріалами з дисциплін “Медицина катастроф”, “Військова медицина”, “Військова психологія”, “Практична психологія” та мотиваційним комплексом, спрямованим на спортивне вдосконалення та здоров'я майбутніх спеціалістів. Запропоновано більше уваги приділяти практичному вдосконаленню студентів через упровадження інтерактивних тренінгів разом із студентами-психологами на базах медичних центрів, лікарень і госпіталів.

Ключові слова: учасники бойових дій, реабілітолог, здоров'я людини, комплексна реабілітація, екстремальні ситуації, навчальний процес, дисципліни, фізична реабілітація.

Надзвичайна ситуація, пов'язана з АТО, яка виникла в Україні з 2014 р., супроводжується значними медико-соціальними й економічними втратами та змушує залучати до процесу комплексного відновлення учасників цього політичного конфлікту – спеціалістів із фізичної реабілітації.

Довгий час в Україні не здійснювали належну підготовку спеціалістів із фізичної реабілітації для роботи з військовими, які зазнали психічних і фізичних травм, але до зазначеної категорії, навіть у мирні часи, можна зарахувати воїнів-афганців, спецпідрозділи УВД, СБУ, тюремних охоронців, слідчі відділи УВД, СБУ тощо. Ці люди живуть у постійному стресі, часто перебувають у центрі конфліктів (зокрема озброєних), тому багато з них мають посттравматичний синдром, який важко подолати без необхідної допомоги. Тому підготовка сучасних спеціалістів із фізичної реабілітації до роботи з цими категоріями пацієнтів дуже важлива та має довгострокові завдання.

Мета статті – розглянути організацію підготовки майбутніх спеціалістів із фізичної реабілітації до роботи з учасниками бойових дій.

В. Лесков визначає реабілітацію учасників бойових дій як “систему психологічних, психотерапевтичних і педагогічних заходів, що спрямовані на відновлення психічного здоров'я, порушених функцій і станів, особистісного та соціального статусу військовослужбовців, які брали участь у бойових діях в районах військових конфліктів” [1, с. 16].

Як не парадоксально, системно до роботи із зазначеною категорією хворих у професійному напрямі готували лише медичні вузи та студентів психологічних спеціальностей, між тим студент-реабілітолог, розглядаючи

всі особливості лікування хворих на госпітальному та відновному етапах, часто не має чіткого уявлення про основи роботи з учасниками бойових дій (далі – УБД) і цілком може розгубитися, беручи участь у процесі комплексного відновлення серед суб'єктів цього процесу. Більшість УБД характеризуються нестійким психічним станом, відключенням від соціуму, що супроводжується різкою реакцією на деякі звуки, дії, розмови, тому реабілітолог, який буде працювати з такими пацієнтом, повинен не тільки знати, а й уміти якісно надавати свої послуги зазначеній категорії хворих.

Згідно з діагностичними критеріями, посттравматичний стресовий розлад – це відсунута або затяжна реакція на стресогенну подію чи ситуацію винятково загрозливого або катастрофічного характеру, які можуть зумовити дистрес майже в будь-кого [2, с. 435]. Діагностичними критеріями дезадаптації особистості є такі: ворожість або недовіра до світу; соціальна відстороненість; відчуття спустошення й безнадії; хронічне відчуття хвилювання, постійної загрози, існування “на межі”; відчуження [2, с. 436].

Згідно з теорією Г. Сельє, стрес (від англ. stress – напруга, тиск, навантаження) є неспецифічною відповіддю організму на будь-яку пред'явлену йому вимогу [3, с. 27], що може мати характер синтоксичний (примирення) або кататоксичний (боротьба). Перша реакція на стресову ситуацію – здивування або тривога (мобілізація сил організму), наступна фаза – опір або адаптація до стресу, остання – виснаження, витрачення запасів енергії, що призводить до втоми [5, с. 68].

Зуважимо на тому, що навчанню роботі з УБД не тільки медиків, психологів, а й реабілітологів, у багатьох зарубіжних країнах надають великого значення. Багато країн зазнали локальних військово-політичних конфліктів, після яких багато військових потребували комплексної реабілітації та соціалізації в громаду. Тому сьогодні, коли Україна перебуває у стані загальної мобілізації, спеціалісти з фізичної реабілітації особливо затребувані.

Через це освітнім інститутам України треба звернути особливу увагу на підготовку таких осіб до роботи з учасниками бойових дій, які повернулися із зони АТО. Останнім часом у цьому аспекті загострюється проблема організації підготовки майбутніх спеціалістів із фізичної реабілітації до співпраці з суб'єктами комплексного відновлення (УБД).

Медичні робітники виводять поранених із гострих станів, а потім за здоров'я цих людей беруться реабілітологи. Очевидно, що спеціалісти з фізичної реабілітації тривалий час виконують свою справу із зазначеною категорією населення, а значить, повинні володіти не тільки особливими професійними методами та навичками, а й розуміти необхідність організації співпраці з різними структурами, що мають відношення до проблеми.

В нашій та в деяких зарубіжних країнах до таких структур зараховують підготовку медиків, психологів, соціальних робітників, військових, яка передбачає теоретичне та практичне навчання їх діяльності під час надзви-

чайних ситуацій, пов'язаних з військовими діями, роботи з контингентом УБД.

Накопичений десятиріччями досвід, професіоналізм професорсько-викладацького складу українських і зарубіжних навчальних закладів зробили чималий внесок у розвиток практично-теоретичної бази з підготовки висококваліфікованих медиків, психологів, які володіють навичками організації та надання реабілітаційної допомоги в екстремальних ситуаціях та в умовах військових дій. Цими базами стали військово-медичні вузи, військові факультети та військові кафедри при вузах.

Екстраполюючи цей досвід на підготовку спеціалістів із фізичної реабілітації до роботи з УБД, ми цілком очевидно знайдемо нові перспективи для покращення ситуації. Одна з найбільш реальних інновацій, що можна запровадити в навчальний процес, полягає в модифікації та корекції таких дисциплін: “Безпека життєдіяльності”, “Охорона праці”, “Психологія”, “Педагогіка”, “Основи нозології” тощо.

На першому етапі ми пропонуємо додати окремі модулі з дисциплін “Медицина катастроф”, “Військова гігієна”, “Психологія військових” тощо в дисципліні “Безпека життєдіяльності”, “Основи санології”, “Лікувальна фізична культура”, “Масаж”, “Основи медичних знань” тощо.

Наразі студенти-реабілітологи частково стикаються з методами та засобами організації реабілітаційного процесу при надзвичайних ситуаціях у межах дисципліни “Безпека життєдіяльності”, але, на нашу думку, цього недостатньо. З огляду на нове завдання професійної підготовки потрібно завдяки відповідній корекції компетентності науково-педагогічних працівників, що викладають названий предмет, поступово вводити цикл лекційних, практичних, семінарських і тренінгових занять, на яких буде висвітлено основи роботи з УБД, методологію взаємодії із зазначеною категорією хворих.

На нашу думку, такі нововведення можуть спричинити низку труднощів у питаннях організації навчально-методичного обґрунтування перерахованих дисциплін. Насамперед, це буде стосуватися розробки навчально-методичних комплексів дисциплін, освітньо-професійних характеристик, освітньо-професійних програм тощо.

Концепція викладання названих дисциплін передбачає озброєння майбутнього спеціаліста не тільки знаннями та вміннями з реабілітації військових поранень, а й навичками безпечної професійної діяльності в надзвичайних ситуаціях, володінням навичками психолого-педагогічного впливу на УБД.

Підготовка реабілітолога до здійснення своєї діяльності в умовах співпраці з лікарями та психологами при комплексному відновленні військових, що повернулися з АТО, може зумовити більше усвідомлення студентами обраної ними спеціальності та зробити їх роботу більш якісною.

Крім того, юридично й морально обґрунтовані та професійні дії реабілітолога в комплексному відновленні УБД сприятимуть формуванню

позитивного іміджу фахівців із фізичної реабілітації. І тільки з введенням нових стандартів і переглядом навчальних програм питання надання якісного комплексного реабілітаційного лікування бійців АТО нарешті будуть включені в тематику вищезазначених дисциплін, які викладають на відповідних кафедрах, що є, на наш погляд, дуже доцільним.

На другому етапі ми пропонуємо на кафедрах створити лабораторії, де, враховуючи особливості зазначеної категорії хворих, треба відпрацьовувати навички проведення комплексної реабілітації УБД.

Крім того, такі лабораторії можуть використовувати й студенти спеціальності “Психологія” для відпрацювання організації комплексного відновлення УБД. Дуже добре використовувати ці лабораторії групами різних спеціальностей, наприклад, реабілітологи із соціальними працівниками або психологами разом для сумісного проходження практики співпраці при смодельованих умовах.

Ми вважаємо, що підготовку спеціалістів із фізичної реабілітації до роботи з УБД треба починати з перших курсів. Викладачі повинні мотивувати студентів на роботу із зазначеною категорією пацієнтів, знайомити з нею шляхом екскурсів у шпиталі та реабілітаційні центри.

Особливої уваги потребує цикл безпеки життєдіяльності. Працівники цих кафедр повинні переглянути неактуальні теми в курсах і замінити їх на більш сучасні. У викладанні безпеки життєдіяльності можна використовувати такі засоби: використання наборів навчальної документації, мультимедійне обладнання, комп’ютерні навчальні програми. Велике значення мають демонстрація та обговорення навчальних відеофільмів, імітаційні тренінги, симуляції організаційних технологій.

В цьому аспекті цю кафедру можна буде вважати структурною частиною центру практичних навичок вузу, організованого, зокрема, за принципом “розподіленого” центру, тобто не винятково в одному місці, а й на базах кафедр, що є досить доцільним.

На третьому етапі для успішної реалізації навчальних завдань доцільною є організація співпраці та активної взаємодії кафедр випускаючих спеціалістів із фізичної реабілітації з різними структурами військової медицини та медицини катастроф, у тому числі з територіальними центрами медицини катастроф і військовими госпіталями, з психологічними та соціальними службами, які працюють з постраждалими в зоні АТО. Лише практичні навички формують досвід праці та співпраці з різними суб’єктами реабілітації, а отримати їх можна тільки в спеціалізованих центрах.

Ми вважаємо цю співпрацю в навчальному процесі дуже корисною, тому що при виникненні надзвичайної ситуації різко ускладнюється як загальна, так і реабілітаційна обстановка, де потрібна організація та проведення своєї роботи з боку всіх суб’єктів відновлення здоров’я в надзвичайних умовах (аварії на хімічно або радіаційно небезпечних об’єктах, соціально-політичні конфлікти тощо), які можуть супроводжуватися одно-

часною появою великої кількості уражених, що потребують комплексного відновлення.

При цьому зростає роль реабілітолога як суб'єкта полегшення роботи лікаря та психолога, організатора та виконавця заходів щодо індивідуального відновлення здоров'я постраждалих.

Йому необхідно:

- добре знати завдання, організацію, умови роботи формувань та установ, організацію лікувальних, санітарно-гігієнічних заходів;
- знати можливі варіанти співпраці з усіма суб'єктами відновного процесу;
- володіти комплексними знаннями із спеціальними дисциплінами в ракурсі роботи з УБД;
- орієнтуватися в питаннях організації та принципів роботи всіх етапів комплексного відновлення УБД, організації управління закладами, які беруть участь у цьому процесі;
- бути фахівцем-керівником, здатним правильно та швидко оцінити обстановку, прийняти чітке рішення, своєчасно поставити конкретні завдання виконавцям, проконтролювати й допомогти, забезпечити правильні відносини з колективом.

Вирішення таких численних і складних завдань сприятиме формуванню компетентного реабілітолога нового науково-практичного напрямку "Здоров'я людини" й допоможе зайняти одну з ключових ланок комплексного відновлення УБД, орієнтованого в структурі та системі повернення здоров'я, який чітко уявляє професійні завдання та усвідомлює необхідність удосконалення знань у цій галузі.

Важливу роль у набутті знань і навичок діяльності реабілітолога в роботі з УБД і формуванні відповідних компетенцій відіграють оціночні засоби. Крім традиційного усного опитування, рецензування рефератів, тестування, особливу значущість при вивченні цих дисциплін можуть мати інтерактивні засоби та методи: ситуаційне моделювання та аналіз ролівої поведінки в заданій ситуаційній моделі; ділові ігри; розбір ситуацій і прийняття рішення з використанням кейс-методу; роботи в малих групах; ділові ігри; виконання нормативів і набуття практичних навичок з використанням навчальних приладів, документації, збірників ситуаційних завдань, оцінного листа з рейтингом у балах. Вирішенням ситуаційних завдань у низці випадків є складання реабілітаційних програм, приклади їх упровадження на вигаданих пацієнтах з різними комплексами ушкоджень, роліві ігри з упровадженням психологічних і педагогічних навичок тощо. Варто зазначити, що підготовка майбутнього спеціаліста, здатного до роботи в екстремальних умовах, і власне можливість здійснення цієї роботи реальні, якщо він буде мати гарну фізичну підготовку, адекватно ставитиметься до власного стану здоров'я й використовуватиме можливості адаптації до незвичних умов.

Тому якісне фізичне виховання, прагнення до підтримки свого здоров'я й удосконалення психологічної стійкості до стресу мають стати невід'ємними складовими комплексної підготовки до роботи фізичного реабілітолога з УБД. А цього можна досягти, якщо реабілітолог буде активно вивчати спортивні дисципліни з основою тренування. Тобто курси спортивних дисциплін для реабілітологів треба викладати не лише в ракурсі методик викладання, а й на основі покращення власної фізичної майстерності та підтримки фізичного стану та здоров'я майбутніх спеціалістів. Тому треба розробити цілий комплекс мотиваційних дій щодо залучення студента в процес покращення власних фізичних навичок і вдосконалення стану здоров'я.

У курсі психологічного навчання реабілітологів потрібно переглянути навчальні та методичні матеріали, які в більшості розкривають історію розвитку психології, та додати практичних ресурсів, за допомогою яких реабілітологи змогли б стати першими помічниками психологів, тому що тільки в люблячих руках реабілітолога пацієнт може якісно розкритися як людина, як частка соціуму, тому спеціаліст повинен мати інструмент для комплексного відновлення фізичного, психологічного та духовного стану УБД.

Висновки. Спеціаліст із реабілітації людини – це “універсальний солдат” реабілітаційної діяльності. Він повинен уміти працювати з різними типами простих і комбінованих уражень, із фізичними та психічними ураженнями, з психологічним станом, повинен володіти спеціальними знаннями та вміннями різних спеціальностей і напрямів – тільки тоді він стане якісним суб'єктом реабілітації та співпраці з іншими спеціалістами, залученими до оздоровлення УБД.

Таким чином, підготовка спеціалістів із фізичної реабілітації до комплексного відновлення УБД потребує не тільки розробки якісних навчально-методичних матеріалів, оцінних засобів, досконалих технічних можливостей навчальної бази, достатнього рівня знань студентів, а й наявності кваліфікованих викладацьких кадрів, які мають глибокі знання, досвід роботи з УБД, уміють екстраполювати свої вміння та навички в курси дисциплін, доречні для підготовки спеціалістів у галузі реабілітації складних хворих.

Список використаної літератури

1. Лесков В. О. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців із районів військових конфліктів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / В. О. Лесков. – Хмельницький, 2008. – 22 с.
2. Напреєнко О. К. Психіатрія : підручник / О. К. Напреєнко, І. Й. Влох, О. З. Голубков та ін. ; за ред. проф. О. К. Напреєнка. – Київ : Здоров'я, 2001. – 584 с.
3. Сельє Г. Стресс без дистресса / Г. Сельє ; общ. ред. Е. Крепса ; пер. с англ. А. Лука, И. Хорола. – Москва : Прогресс, 1979. – 123 с.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2017.

Тарасова А. В. Организация подготовки будущих специалистов по физической реабилитации к сотрудничеству с субъектами комплексного восстановления участников боевых действий

В статье рассмотрены перспективы подготовки будущих специалистов по физической реабилитации к работе с участниками боевых действий. Предложено пересмотреть и переработать курсы по безопасности жизнедеятельности, психологии, нозологии, синологии, спортивные курсы, дополнить их материалами по дисциплинам “Медицина катастроф”, “Военная медицина”, “Военная психология”, “Практическая психология” и мотивационным комплексам, направленным на спортивное совершенствование и здоровье будущих специалистов. Предложено больше внимания уделять практическому совершенствованию студентов через внедрение интерактивных тренингов вместе со студентами-психологами на базах медицинских центров, больниц и госпиталей.

Ключевые слова: участники боевых действий, реабилитолог, здоровье человека, комплексная реабилитация, экстремальные ситуации, учебный процесс, дисциплины, физическая реабилитация.

Tarasova H. Organization of Training of Future Specialists in Physical Rehabilitation to Cooperate with the Subjects of the Comprehensive Recovery of Combatants

The article considers the prospects of preparation of future specialists in physical rehabilitation to work with the Invited to revise and Refine courses on health and safety, psychology, nosology, sinolog, sports courses, adding to them the materials for the discipline of disaster medicine, military medicine, military psychology, practical psychology, and to add motivational sports complex on the improvement and health of future specialists. Proposed more attention to add to the practical development of students through the implementation of online training together with the students, psychologists, bases, medical centers, and hospitals. Specialists in physical rehabilitation for a long time do the trick with this category of the population, and therefore must possess not only special professional methods and skills, but also understand the need for the cooperation with different institutions related to the problem. In the first stage we suggest adding individual modules of the courses “Emergency Medicine”, “Military hygiene”, “Psychology of war”, etc. in the discipline “Safety”, “Fundamentals Sanology”, “Medical physical culture”, “Massage”, “Fundamentals of medical knowledge” and so on. In the second stage we offer departments a laboratory where, given the characteristics of this category of patients have tested the skills of comprehensive rehabilitation ICA. In the third phase, for the successful implementation of educational tasks appropriate is the organization of cooperation and active cooperation of departments graduating specialists in physical rehabilitation of various structures of military medicine and disaster medicine, including the regional centers of disaster medicine and military hospitals, psychological and social services, working with victims in the area ATO. Decision of the many challenges and contribute to the formation of a new rehabilitation competent scientific and practical direction “Human Health” and take one of the key parts of the complex restoration ICA oriented in structure and return health system that clearly represents the professional task and aware of the need to improve knowledge in this area. Rate rehabilitators sports disciplines to be taught not only in the perspective of teaching methods, but also through improving their own physical skills and maintain physical condition and health of future professionals. Therefore it is necessary to develop a whole range of motivational actions to involve students in the process of improving their physical skills and improve health.

Thus, training in physical rehabilitation to complex restoration ICA requires not only the development of quality teaching materials, assessment tools, advanced technical capabilities educational base sufficient level of knowledge of students, but also the availability of qualified teaching staff who have deep knowledge, experience with ICA, able to extrapolate their skills at the courses relevant to training in complex rehabilitation of patients.

Key words: combatants, nurse, health, comprehensive rehabilitation, emergency situations, the educational process, discipline, physical rehabilitation.